

АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Одним із важливих елементів навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі є лекція. Враховуючи існування в будь-якій діяльності двох прагнень – до результату і процесу – можна схематично виділити дві моделі організації лекційних занять – директивну та інтерактивну.

Перша орієнтована на результат, передбачає його досягнення як передачу певної суми знань, в основному за рахунок раціональної організації змісту навчального процесу, що здійснюється шляхом цілеспрямованого впливу викладача на реципієнтів-студентів. Така модель передбачає достатнім механічне відтворення студентами певних знань.

За такою традиційною схемою викладач читає лекцію, студент конспектує її основні положення. Рівень напруження уваги студента протягом лекції змінюється і не завжди відповідає ступеню важливості матеріалу, що подається.

Нераціональному використанню розумового напруження студентів сприяє також те, що в більшості випадків лекціям відводять функцію основного джерела елементарних знань з даної галузі, забуваючи про те, що студент може отримати їх з підручників та інших джерел.

Творча робота студента на лекції складається з багатьох важливих трудомістких елементів. Він мусить вслухатись у мову лектора, тобто зосередити увагу на процесі мовлення викладача: встановити логічний

зв'язок між змістом лекції і матеріалом попередніх лекцій; відокремити найбільш важливі для себе вузлові положення лекції, законспектувати їх.

Таким чином, найменше спонукання до самостійної розумової й творчої діяльності, як свідчить досвід роботи викладачів, дає лекція в формі монологу (директивна модель). Основне завдання її – передача інформації для запам'ятовування без будь-якого напруження думки. Слухаючи викладача, студент заздалегідь не знає, про що буде йти мова. План, який дає викладач на початку лекції, студентом не осмислений: для цього не було часу. Таким чином, викладач і студент залишаються функціонально відокремлені: функція викладача – викладання, функція студента – фіксування матеріалу у пам'яті та конспекті. З точки зору організації та ведення лекції функція викладача є активною, функція студента – пасивною.

Такі лекції були досить поширені в минулому, коли бракувало інформації, наукових книг та посібників, а сама вона покликана була замінити студентові і підручник, і посібник, і довідкову літературу.

Ситуація на заняттях, як відомо, стала суттєво відрізнитися від тієї, в якій виховувалися ті, хто тепер вчить. Інформаційна епоха приводить до неухильного й швидкого розповсюдження різних знань, що значною мірою відбивається на навчальному процесі і змісті освіти. Завдяки Інтернет сьогодні людина може отримати необмежений об'єм знань з будь-якої проблеми. До того ж, сьогоднішні студенти з самого дитинства виховувалися в рамках так званої екранної культури, і, тому, вони набули інакші можливості для сприйняття інформації, багато в чому відмінні від тих, якими володіють викладачі і на які вони переважно продовжують спиратися, працюючи із студентами. Мова йде про характерні для сьогоднішніх студентів труднощі: нездатність концентрувати увагу, логічно мислити і оперувати абстрактними термінами; відсутність розвинених читацьких навичок та ряд інших, що обумовлені звичкою

сприйняття мозаїчного, яскраво оформленого потоку безсистемної інформації, що обрушується на них з численних екранів. Тому лекції в сьогоdnішньому їх вигляді, коли людина говорить щось з кафедри, можливо, зрідка, демонструючи картинки або відповідаючи на запитання, приречені.

Найбільш доцільною є друга (інтерактивна) модель організації лекційних занять, яка виходить із необхідності досягти розуміння інформації, що транслюється, побудована на взаємодії її учасників, передбачає їх постійний зворотний зв'язок і активність, спрямована на творчу переробку знань.

Якщо студент якимось чином задіяний під час викладу теоретичного матеріалу, лекція-монолог викладача трансформується в лекцію-діалог, або в лекцію-бесіду та лекцію-дискусію. Ці види лекції найчастіше використовуються на молодших курсах, коли вже є певні знання. Вони активно формують навички самостійної, творчої роботи студентів.

Лекціями, що формують високий ступінь самостійності в діяльності студентів і впливають на формування їхнього досвіду пізнавальної роботи, є лекції з елементами проблемності та цілком проблемні лекції.

Читання таких лекцій розпочинають, вводячи до тієї чи іншої теми лекції окремі проблемні ситуації чи елементи ситуативності. Перехід до читання курсу проблемних лекцій відбувається поступово, за наявності в студентів незначного досвіду розв'язання проблем.

Оскільки проблемна лекція передбачає не просто засвоєння фактичної наукової інформації, а пошук шляхів отримання її, то вона включає в себе елемент формування пізнавальної самостійності та творчих здібностей слухача.

Для сприйняття матеріалу проблемної лекції студенти мають бути завчасно підготовлені: психологічно – знати, що буде саме така лекція і що

вони мають на ній самостійно мислити та творчо діяти; теоретично – володіти певним запасом знань з теми проблемної лекції.

Такі лекції можна поступово ускладнювати збільшенням ступеня творчої роботи студента, його самостійності, коли варіанти розв'язання проблеми підказує не викладач, а частина добре підготовлених слухачів. Саме вони й вишукують варіанти відповідей. Решта учасників цього творчого процесу критично оцінює, аналізує та вибирає найбільш вдалий варіант.

Активізує розумову діяльність, увагу, творчу ініціативу та підвищує інтерес студентів також лекція з „навмисними помилками”. Такий вид лекції потребує значної підготовчої роботи. За кілька днів до лекції викладач попереджає студентів про те, що лекція на таку тему читатиметься з певними навмисно зробленими помилками. Виявити та виправити їх мають студенти. Напередодні лекції студенти повинні бути обізнані з її змістом завдяки прочитаному матеріалу за підручником.

Досить ефективним способом стимулювання творчої роботи студентів на лекції є залучення самих студентів до підготовки і читання окремих питань або фрагментів. Таку форму можна назвати лекцією-співпрацею. Процес підготовки студента до такої лекції сприяє формуванню та розвитку мови, способів викладу матеріалу, вміння виступати перед аудиторією, здатності пояснювати та відстоювати власну точку зору, навичок творчої, самостійної роботи.

Важливою умовою піднесення творчої активності студентів у процесі лекційних занять є самоконтроль знань, який систематизує навчання студента, допомагає йому своєчасно виявити, що саме з програмного матеріалу він не засвоїв.

Зручною й ефективною формою самоконтролю є заповнення кожним студентом відомості, в якій по горизонталі розташовані графи відповідно до кількості тем лекційних занять. Протягом семестру студент проставляє

в цю відомість самооцінку знань з кожної теми. Він має правити свою оцінку до початку екзаменаційної сесії. Ця незвична для студентів робота зацікавлює їх. При організації самоконтролю важливо допомогти студентам поясненням критеріїв і методики самооцінки, роз'яснити їм необхідність і корисність володіння елементом самоконтролю не тільки в період навчання, але й у майбутньому. В початковий період з метою полегшення роботи по самоконтролю студентам з окремих тем доцільно видавати спеціально розроблені питання. Але після двох-трьох тем у більшості з них виробляються стійкі навички, які дозволяють самостійно визначати найбільш важливі положення лекції і оцінювати за ними рівень своїх знань.

Наприкінці семестру відомість з самооцінками студентів передається викладачу і використовується ним під час екзамену. Таким чином формальна, іноді неприємна для студента процедура екзамену збагачується елементами живої зацікавленості, яка проявляється в тому, щоб довести справедливість своєї самооцінки. Ця зацікавленість стимулює роботу студента також у період підготовки до екзамену.

Таким чином, для того, щоб лекція (в якій формі вона б не читалась) повніше активізувала творчу роботу студентів, треба звільнити її від зайвого інформаційного матеріалу, зробити її мобільною, динамічною щодо змісту та відносних витрат часу на розгляд окремих питань (тобто звільнити викладача від необхідності суворого дотримання заздалегідь складеного плану); залучати студентів до активної праці в процесі побудови лекції та регулювання за змістом і обсягом матеріалу.

Студенти повинні заздалегідь знати план наступної лекції і мати змогу ознайомитись за навчально-методичною спеціальною літературою з основними положеннями, які передбачено висвітлити у лекції. Студенти можуть внести корективи у план і структуру не тільки наступних, але й тих лекцій, що відбуваються. При цьому частина лекції набуває характеру

диспуту з найбільш актуальних питань програми, навіть якщо їх розгляд не збігається з планом цієї лекції. Лекційний час наповнюється напруженою творчою працею студента; механічне, іноді бездумне, конспектування перетворюється на запис результатів процесу мислення студента. В конспектах все частіше зустрічаються не самі положення лекції, а висновки студента з приводу цих положень та критичні зауваження до них.

Лекція повинна бути аналізом програмного матеріалу з активною творчою участю на паритетних засадах викладача і студентів, мати узагальнюючий, аналітичний характер, проблемну структуру. Одним із основних завдань лекції є допомога студентам у розумінні необхідності та доцільності подальшого самостійного творчого поглиблення і застосування отриманих знань.

Активизация творческой работы студентов во время лекционных занятий

В данной статье осуществлена классификация лекционных занятий, которые имеют место в структуре учебного процесса высшего педагогического учебного заведения; рассмотрены виды лекционных занятий, которые активизируют творческую работу студентов, выделены требования к их организации и проведению.

THE WAY TO STIMULATE THE STUDENTS CREATIVE POTENTIAL DURING THE LECTURES

This article deals with the classification of different types of lectures, which one can come across in the structure of the teaching process of a Higher Pedagogical Establishment; some types of lectures, which stimulate the creative work of students, are revealed, some demands concerning the ways of organizing and conducting such lectures are emphasized.